

Deliberatiivisen demokratian keinoja testaamassa: foorumikokeilu osana kunnallista päätöksentekoa

Marja-Liisa Niinikoski & Maija Setälä

ABSTRACT

Testing measures of deliberative democracy: a forum experiment as an element of municipal decision-making

The article examines deliberative citizens' fora and their role in representative decision-making at the municipal level. The empirical case investigated is a deliberative citizens' forum organized in Mikkeli. The forum and the public statement it produced dealt with the reform of local democratic bodies in amalgamated municipalities. In Finland, deliberative citizens' fora have been focused primarily on the development of public services. This was the first time a forum was used to consider issues of local democracy. In this respect, the research case is unique. The public statement given by the forum contains practical solutions for developing local democracy in Mikkeli. The statement appeared to have an impact on the development of local democracy in Mikkeli. Furthermore, according to a survey, both forum participants and policymakers had a very positive attitude toward such citizens' fora. However, deliberative citizens' fora often remain separate from formal decision making. In order to institutionalize deliberative citizen participation, the use of deliberative citizens' fora should be promoted in municipalities through administrative rules and in national legislation.

Keywords: democratic innovation, citizens' participation, public decision making, local democracy

JOHDANTO

Perinteisen edustuksellisen demokratian rinnalle kaivataan entistä useammin uudenlaisia kansalaisosallistumisen ja -vaikuttamisen muotoja (esim. Dalton 2004, 204). Tällaisia edustuksellista demokratiaa täydentäviä kansalaisosallistumisen muotoja on kutsuttu kirjallisuudessa demokraattisiksi innovaatioiksi (Smith 2009). Monissa näistä kansalaiset voivat ottaa kantaa yksittäisiin asiakysymyksiin ja vaikuttaa niitä koskevaan päätöksentekoon. Demokraattisiksi innovaatioiksi luetaan esimerkiksi kansanäänestykset ja kansalaisaloitteet, erilaiset deliberatiiviset kansalaisfoorumit sekä erilaiset sähköisen osallistumisen muodot. Demokraattisten innovaatioiden on toisaalta odotettu kaventavan poliittisen päätöksenteon ja kansalaisten välistä kuilua ja toisaalta myös parantavan päätöksenteon laatua.

Tässä artikkelissa tarkastellaan kysymystä siitä, miten harkitsevaan ja punnitsevaan kansalaiskeskusteluun tähtäävät deliberatiiviset kansalaisfoorumit voisivat täydentää edustuksellista päätöksentekoa. Olemme siis kiinnostuneita kysymyksestä, millainen rooli näillä osallistumismuodoilla voisi olla päätöksenteossa tai sen valmistelussa. Tarkastelemme erityisesti sitä, millaisia uusia tai osallistujien kannalta relevantteja näkökulmia ja ideoita nämä osallistumismuodot voivat tarjota päätöksenteon valmisteluun. Lisäksi tarkastelemme sitä, miten eri osapuolet arvioivat deliberatiivisten osallistumismuotojen merkitystä.

Tapaustutkimuksena käsitellään syksyllä 2011 Mikkelissä järjestettyä deliberatiivista kan-

salaisfoorumia, niin sanottua Mikkeli-foorumia. Foorumin tehtävänä oli pohtia lähidemokratian toteuttamismalleja Mikkelissä. Deliberatiiviset kansalaisfoorumit ovat toistaiseksi olleet melko harvinaisia Suomessa. Tässä artikkelissa kuvataan Mikkeli-foorumin lisäksi niitä on kokeiltu muun muassa Vaasassa (ks. esim. Raisio & Ollilla 2011) ja Jyväskylässä (Kuntalaisten kansalaisraatiraportti 2012). Artikkelissa esitellään ensin deliberatiivisten kansalaisfoorumien perusideat, tämän jälkeen kuvaillaan Mikkelissä toteutettua prosessia sekä foorumin osallistujien ja päättäjien näkemyksiä prosessista. Lopuksi arvioidaan Mikkeli-prosessin tuloksia tutkimuskysymysten kannalta.

DELIBERATIIVISET KANSALAISSFOORUMIT JA NIIDEN ROOLI PÄÄTÖKSENTEOSSA

Eri foorumityypit

1960-loppupuolelta alkaen monet demokratia-tutkijat ja -aktivistit ovat tulleet siihen tulokseen, että kansalaisten vieraantuminen julkisesta päätöksenteosta on mennyt liian pitkälle ja että asialle tulisi tehdä jotain. Kansalaisten poliittisen vieraantumisen taustalla nähtiin toisaalta toisen maailmansodan jälkeen vallalla ollut minimidemokratian ideaali, toisaalta päätöksenteon monimutkaistuminen sekä asiantuntijatiedon korostuminen. Amerikkalainen demokratia-tutkija Robert A. Dahl käsittelee näitä tekijöitä kirjassaan *”Democracy and its Critics”*. Dahl (1989, 340) esittää myös, että edustuksellisen päätöksenteon rinnalla tulisi käyttää niin sanottuja mini-populuksia, joiden osallistujina olisi satunnaisesti valittuja tavallisia kansalaisia. Mini-populukseen valittaisiin jopa 1000 kansalaista, ja sen tehtävänä olisi edustaa kansalaismielipidettä merkittävässä asiakysymyksissä. Dahl katsoi, että mini-populusta voisi käyttää myös poliittisen päätöksenteon esityslistan määrittelyssä.

Myös eräät demokratia-aktivistit ovat kehittäneet uusia kansalaisosallistumisen muotoja. Esimerkiksi saksalainen Peter Dienel kehitti niin sanotun suunnittelusolun, jonka tavoitteena oli lisätä tavallisten, satunnaisesti valittujen kansalaisten osallistumista kaavoituksessa ja kaupunkisuunnittelussa. Yhdysvaltalainen Ned Crosby kehitti puolestaan niin sanotun kansalaisraadin (Citizens’ Jury), jossa sovellettiin oikeus-

tuinten maallikoista koostuvien valamiehistöjen menettelytapoja poliittisiin asiakysymyksiin (Crosby 1995). Kansalaisraatien osallistujat valitaan satunnaisesti koko äänioikeutettujen joukosta. Raatien työskentelyssä osallistujat kuulevat ”todistajia”, jotka edustavat asiantuntijoita ja sidosryhmiä. Keskustelujensa ja pohdintojensa päätteeksi raati antaa ”tuomionsa” kyseisestä asiakysymyksestä.

Tanskan teknologianeuvosto puolestaan otti 1980-luvulla käyttöön konsensuskonferenssin vastatakseen siihen ongelmaan, että kansalaismielipidettä on vaikea ottaa huomioon teknisesti monimutkaisissa lainsäädäntökysymyksissä. Konsensuskonferensseja varten pyritään muodostamaan eri väestöryhmiä edustava paneeli, joka usean päivän ajan kuulee asiantuntijoita ja pohtii jotain teknisesti monimutkaista kysymystä. Nimensä mukaisesti konsensuskonferenssit pyrkivät laatimaan yksimielisen kannanoton pohdinnan kohteena olevasta kysymyksestä (Joss 1998).

Erilaisten kansalaisfoorumien käyttäminen demokraattisen päätöksenteon tukena on saanut puhtia myös deliberatiivisen demokratian teorioiden ansiosta. Demokratiateoreettisessa keskustelussa tapahtui 1990-luvulla niin sanottu deliberatiivinen käänne, jonka myötä alettiin korostaa entistä enemmän demokraattisen keskustelun ja harkinnan roolia. Deliberaatiolla tarkoitetaan harkittua ja punnittua keskustelua, jossa argumentteja arvioidaan ainoastaan niiden tiedollisten ja moraalisten ansioiden perusteella. Deliberatiivisen demokratian teorioissa korostetaan sitä, että päätöksenteon oikeudenmukaisuuden ja tiedollisen laadun takaamiseksi päätösten tulisi perustua informoidulle ja tasapuoliselle julkiselle keskustelulle ja harkinnalle. (Ks. esim. Dryzek 2000.)

Deliberatiivinen demokratia voidaan puolestaan määritellä siten, että julkiseen päätöksentekoon johtavassa deliberaatiossa tulisi olla edustettuina kaikki ne, joita päätökset sitovat tai joiden elämään päätökset jollain olennaisella tavalla vaikuttavat (esim. Gutmann & Thompson 2004). Toisin sanoen deliberatiivisen demokratian tulee olla inklusiivista. Kansalaisfoorumit, joissa eri kansalaisryhmien edustajat käyvät informoitua ja tasapuolista keskustelua poliittisista kiistakysymyksistä, näyttäisivät hyvinkin noudattavan deliberatiivisen demokratiateorian

tavoitteita. Jotkut deliberatiivisen demokratian teoreetikot ovat nähneet deliberatiiviset kansalaisfoorumit hyvinkin keskeisinä keinoina toteuttaa deliberatiivista demokratiaa (esim. Fishkin 2003). Toiset deliberatiivisen demokratian teoreetikot ovat taas olleet sangen kriittisiä kansalaisfoorumeita ja erityisesti niiden tähänastisia toteutustapoja kohtaan (Parkinson 2004; Hendriks 2006).

Deliberatiivisista kansalaisfoorumeista deliberatiiviset mielipidetutkimukset (*deliberative polling*) ovat kaikkein selkeimmin deliberatiivisen demokratiateorian inspiroimia. Ensimmäinen amerikkalaisen demokratiateoreetikon James Fishkinin ideoima deliberatiivinen mielipidetutkimus järjestettiin Britanniassa vuonna 1994. Deliberatiivisen mielipidetutkimuksen ideana on tarjota vaihtoehto perinteiselle mielipidetutkimukselle, jossa ihmisten mielipiteet eivät ole välttämättä kovinkaan informoituja tai harkittuja. (Fishkin 2003.) Deliberatiivisten mielipidetutkimusten osallistujat valikoituvat kansalaisia tilastollisesti edustavasta otoksesta, ja ne ovat kooltaan edellä mainittuja kansalaisfoorumeja laajempia, koska niissä on jopa satoja osallistujia. Deliberatiiviset mielipidetutkimukset eivät muiden deliberatiivisten kansalaisfoorumien tavoin pyri tiettyyn ryhmäpäätökseen, vaan niissä tarkastellaan informaation ja keskustelun aiheuttamia mielipidemuutoksia yksilötasolla (Luskin ym. 2002).

Deliberatiiviset kansalaisfoorumit poikkeavat toisistaan hyvinkin paljon sekä formaatiltaan että käyttötarkoitukseltaan. Kaikki deliberatiiviset kansalaisfoorumit pyrkivät kuitenkin siihen, että niissä jossain mielessä edustava joukko kansalaisia saa informaatiota ja keskustelee jostain poliittisesta kysymyksestä. Tavoitteena on siis, että kansalaisfoorumien osallistujat muodostaisivat eräänlaisen edustamansa yhteisön pienoismallin (Goodin & Dryzek 2006). Koska deliberatiiviset kansalaisfoorumit ovat hyvin erikokoisia, niissä toteutetaan jossain määrin erilaisia käsityksiä edustuksellisuudesta. Deliberatiivisissa mielipidetutkimuksissa pyritään tilastolliseen edustavuuteen, kun taas pienemmissä kansalaisfoorumeissa pyritään pikemminkin siihen, että asiakysymyksen kannalta olennaiset näkökulmat olisivat edustettuina. Tällöin paneelia muodostettaessa kiinnitetään huomiota niihin sosiodemografisiin tekijöihin, joiden ajatellaan

vaikuttavan osallistujien näkökulmiin. (Brown 2006.)

Edellä kuvattujen kansalaisfoorumien lisäksi on olemassa myös sellaisia deliberatiivisen kansalaisosallistumisen muotoja, joihin osallistuminen on avointa kaikille vapaaehtoisille ja joissa ei erityisesti pyritä osallistujajoukon edustavuuteen. Nämä eivät siis välttämättä toteuta ajatusta kansalaisista pienoiskoossa, koska niihin todennäköisemmin valikoituu jo ennestään poliittisesti aktiivisia osallistujia. Tällaisista deliberatiivisen kansalaisosallistumisen muodoista merkittävimmät ovat erityisesti Brasiliassa, Porto Alegren kaupungissa, vuosittain käytetty osallistuva budjetointi sekä Yhdysvalloissa AmericaSpeaksin toimesta kehitetty formaatti 21st Century Town Meeting. On huomattava, että osallistuva budjetointi on muodostunut vaikiintuneeksi käytännöksi Porto Alegren lisäksi myös joissakin muissa Latalaisen Amerikan kaupungeissa, ja niiden avulla kohdennetaan melko suuriakin osuuksia kaupunkien budjeteista (ks. esim. Smith 2009).

Deliberatiivisten kansalaisfoorumien on ajateltu parantavan demokraattisen keskustelun laatua, ja näin ollen niiden on ajateltu mahdollisesti tarjoavan ratkaisuja deliberatiivisen demokratian kriitikoiden esille tuomiin ongelmiin. Esimerkiksi Lynn Sanders (1997) ja Iris Marion Young (2000) ovat kiinnittäneet huomiota siihen, että deliberatiivisen demokratian käytännöt voivat pohjimmiltaan olla poissulkevia eli eksklusiivisia. Ensinnäkin kansalaisten materiaaliset edellytykset osallistua deliberatiivisiin prosesseihin eivät ole yhdenvertaiset. Toiseksi kansalaisilla on toisistaan poikkeavat taidot suostutteluun riippumatta siitä, miten arvokkaita tai tosia heidän väitteensä ovat.

Deliberatiiviset kansalaisfoorumit pyrkivät osaltaan lievittämään edellä esitettyjä poissulkevuuksia, koska niihin pyritään rekrytoimaan kaikenlaisia kansalaisia. Lisäksi kansalaisfoorumien menettelytapojen, ennen kaikkea moderaattorien käytön, ajatellaan mahdollistavan inklusiivisen keskustelun, jossa kaikki näkökulmat tulevat esille ja niitä arvioidaan tasapuolisesti. Näistä pyrkimyksistä huolimatta on havaittu, että kansalaisfoorumien osallistujat ovat paremmin koulutettuja ja kiinnostuneempia politiikasta kuin kansalaiset keskimäärin (Grönlund ym. 2010). Lisäksi empiiriset tutki-

mukset osoittavat, että naiset käyttävät puheenvuoroja vähemmän kuin miehet sellaisissakin deliberatiivisissa foorumeissa, joissa on pyritty inklusiiviseen keskusteluun (Mendelberg & Karpowitz 2007; Himmelroos 2012).

Sanders (1997) ja Young (2000) ovat väittäneet myös, että deliberatiivisen demokratian korostamat rationaalisuuden ja tasapuolisuuden vaatimukset saattavat itsessään osoittautua poissulkeviksi. Itse asiassa deliberatiivisen demokratian teoreetikot ovatkin viime aikoina laajentaneet käsitystä siitä, minkälaista kommunikaatiota demokraattinen deliberaatio voi sisältää. Esimerkiksi Dryzek (2000) esittää, että tietyin ehdoin myös tarinankerronta ja retoriikka voivat kuulua demokraattiseen deliberaatioon. Lisäksi Fung (2003) painottaa rationaalisuuden ja tasapuolisuuden keskustelun sijaan ”kuumaa” deliberaatiota, jossa ihmiset ovat motivoituneet keskusteluun siitä syystä, että heidän omat intressinsä ja arvonsa ovat vahvasti pelissä. Fungin mukaan kansalaiset osallistuvat demokraattiseen deliberaatioon viime kädessä siitä syystä, että poliittisilla päätöksillä on vaikutuksia heidän elämäänsä.

Deliberatiivisten kansalaisfoorumien roolit

Toistaiseksi deliberatiivisia kansalaisfoorumeita on järjestetty useimmiten päätöksenteon tueksi monimutkaisissa tai poliittisesti hyvin kiistanalaisissa kysymyksissä. Joissain tapauksissa niillä on pyritty herättämään julkista keskustelua ajankohtaisista kysymyksistä – tällöin kansalaisfoorumeille on pyritty saamaan mahdollisimman paljon julkisuutta. Ainoastaan muutamassa tapauksessa deliberatiivisilla kansalaisfoorumeilla on ollut selkeä rooli päätöksentekoprosessissa. Kanadan Brittiläisessä Kolumbiassa järjestetty Citizens’ Assembly valtuutettiin määrittelemään provinssille uusi vaalijärjestelmä, josta sitten myöhemmin äänestettiin kansanäänestyksessä (Warren & Pearse 2008).

Deliberatiivisia kansalaisfoorumeja onkin kritisoitu siitä, että niiden käyttö on satunnaista ja että niiden merkitys poliittisessa päätöksenteossa on jäänyt vähäiseksi. Usein onkin hyvin vaikeaa osoittaa, minkälaisia vaikutuksia neuvoa-antavilla deliberatiivisilla kansalaisfoorumeilla on ollut poliittisessa päätöksenteossa. Myös Carole Pateman (2012, 9–10) kiinnittää

tuoreessa artikkelissaan huomiota deliberatiivisten kansalaisfoorumien heikkoon vaikutukseen ja vähäiseen institutionalisoitumiseen. Nämä epäkohdat liittyvät hänen mukaansa etenkin niihin foorumityyppeihin, joissa pyritään edustavuuteen muodostamalla yhteisön pienoismalli. Lähimmäksi jonkinlaista institutionalisoitumista on ehkä päästy Tanskassa, jossa konsensuskonferensseja on järjestetty melko säännönmukaisesti osana lainsäädännön valmistelua teknisesti monimutkaisista kysymyksistä. Konsensuskonferenssien loppulauselmat on jaettu kansanedustajille ja muille poliittisille päättäjille, ja niillä on ainakin joissain tapauksissa todistettavasti ollut vaikutuksia lainsäädäntöön. (Joss 1998.)

Päätöksenteon vaikutusten ohella kansalaisfoorumeita tutkittaessa on kiinnitetty huomiota myös deliberaation muihin vaikutuksiin. Demokraattisen deliberaation on oletettu laajentavan osallistujien näkökulmia tarkasteltavista asiakysymyksistä, lisäävän ymmärrystä toisten arvoja ja moraalisia kantoja kohtaan (Gutmann & Thompson 2004) sekä edesauttavan kansalaisten voimaantumista (Fung & Wright 2001). Empiirinen tutkimus osoittaa, että deliberatiiviset kansalaisfoorumit todellakin auttavat osallistujia näkemään asioita toisten näkökulmasta (Andersen & Hansen 2007). Sen sijaan tutkimuskirjallisuuden perusteella ei ole yhtä selvää, lisäävätkö kansalaisfoorumit osallistujien voimaantumista, ainakin jos se ymmärretään lisääntyneenä halukkuutena osallistua politiikkaan (ks. esim. Grönlund ym. 2010). Vaikka kansalaisfoorumit voisivatkin tehdä osallistujista aktiivisempia kansalaisia, on myös huomattava, että nämä myönteiset vaikutukset koskevat ainoastaan osallistujien joukkoa.

Deliberatiiviset kansalaisfoorumit ovat tyypillisesti top down -hankkeita, toisin sanoen niitä järjestetään politiikan teosta vastaavien virkamiesten ja poliitikkojen aloitteesta heidän itsensä määrittelemistä kysymyksistä (Parkinson 2004). Tällöin nousee kysymys siitä, mitä tarkoitusperiä kansalaisfoorumien odotetaan palvelevan (McLaverty 2009). On jopa väitetty, että deliberatiivisilla kansalaisfoorumeilla pyritään vaijentamaan kriittisen kansalaisyhteiskunnan äänet (Hendriks 2006). Deliberatiivisten kansalaisfoorumien järjestäminen antaa päättäjille perusteet väittää, että kansalaisia on kuultu

päätöksenteon valmistelussa. Ylhäältä alas johdettujen deliberaatioprosessien ohella on tunnistettavissa niin sanottuja tee se itse -tyyppisiä deliberaatiohankkeita. Tämänasuuntaista kehitystä on ollut havaittavissa 2000-luvun alkupuolelta alkaen muun muassa Isossa-Britanniassa (Wakeford 2002). Tosin näissäkin tee se itse -tyyppisissä hankkeissa tutkimuslaitoksilla on usein ollut merkittävä ohjaajan ja käynnistäjän rooli. Lisäksi tällaisten foorumien kytkös päätöksentekoon on ollut hyvin heikko.

MIKKELI-FOORUMI DELIBERATIIVISEN KANSALAISSFOORUMIN MUOTONA

Foorumin työskentelytavat

Vuoden 2011 lopulla toteutetussa Mikkeli-foorumissa sovellettiin edellä kuvattujen deliberaatiivisten kansalaisfoorumien periaatteita. Mikkeli-foorumissa on aikaisemminkin toteutettu kuntalaisten aktiiviseen osallistumiseen perustuvia Mikkeli-foorumeita. Vuoden 2011 lopun foorumitoiminta poikkesi aiemmista foorumeista siinä suhteessa, että siinä pyrittiin tietoisesti soveltamaan ennen kaikkea kansalaisraatien ja konsensuskonferenssien toimintatapoja. Lähtökohtana kansalaisfoorumien toteuttamisessa oli Goodinin ja Dryzeikin (2006) idea deliberaatiivisesta kansalaisfoorumista edustamansa yhteisön ”pienoismallina”, jossa olennaista ei ole niinkään osallistujien tilastollinen vaan eri näkökulmien ja sosiaalisten piirteiden monimuotoisuus.

Deliberaatiivisen kansalaisfoorumien järjestämisestä ja sen aiheesta – tulevaisuuden aluejohtokunnat Mikkeli-foorumissa – päätettiin Mikkelin kaupungin kehitysohjelman aloitteesta. Foorumin aiheen valintaan vaikutti Mikkelin kaupungin ja Haukivuoren kunnan kesken vuonna 2006 solmitussa kuntaliitossopimuksessa päättymänsä ollut määräaikaikäisysehto. Mainitun sopimuksen mukaisesti Haukivuoren kunnan alueelle oli perustettu aluejohtokunta vuoden 2007 alussa kuntaliitoksen voimaantulon yhteydessä. Kuntaliitossopimuksessa aluejohtokunnan keskeisenä tehtävänä on turvata asukkaiden vaikuttamismahdollisuudet lähialueisiin ja asuinympäristöön sekä tukea heidän toimintaansa oman alueensa kehittämisessä ja asukkaiden aktivoimisessa. Aikaisemmissa alueen

kuntaliitoksissa, jotka tehtiin Anttolan kunnan, Mikkelin kaupungin ja Mikkelin maalaiskunnan kesken vuonna 2001, perustettiin myös vastaavia elimiä. Anttolan kunnan alueelle perustettiin aikaisemmalla yhdistymissopimuksella Anttolan aluejohtokunta sekä Mikkelin maalaiskunnan alueelle kylien neuvottelukunta.

Mikkeli-foorumien keskeisenä tavoitteena oli pohtia sitä, tarvitaanko tällaisia lähidemokratia-elimä jatkossa ja jos tarvitaan, millaisia niiden tulisi olla. Toisin kuin aiemmat Mikkeli-foorumit, jotka ovat keskittyneet yksittäisten palveluiden kuten julkisten leikkipaikkojen parantamiseen, tämänkertainen Mikkeli-foorumi käsittelee lähtökohtaisesti poliittista päätöksentekojärjestelmää erityisesti lähidemokratian kannalta. Foorumi käsittelee Suomen perustuslaissaakin määriteltyä, kansanvaltaan sisältyvää yksilön oikeutta osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja oman elinympäristönsä kehittämiseen.

Valitun aiheen jälkeen deliberaatiivisen kansalaisfoorumien toteuttamisen tueksi perustettiin tutkijoiden sekä kaupungin ja sen sidosryhmien edustajien kesken projektiryhmä. Projektiryhmässä oli kymmenen jäsentä edustaen olemassa olevia aluejohtokuntia, kaupungin hallintoa, alueella toimivaa yliopistokeskusta sekä tutkijoita. Projektiryhmän tehtävänä oli laatia foorumille alustava kysymyksenasettelu sekä osallistua foorumin toteutuksen ja aikataulun suunnitteluun. Projektiryhmä ei osallistunut foorumin tuottaman julkilausuman muotoiluun.

Tutkijat esittelivät kansalaisfoorumien yleisen kulun ja menettelytavat projektiryhmän jäsenille, joilla vuorostaan oli mahdollisuus tarkastella sitä, miten foorumi voidaan käytännössä toteuttaa paikallisissa olosuhteissa Mikkeli-foorumissa. Projektiryhmän roolina oli tällöin muun muassa tuoda ehdotuksia kaupunkilaisten tavoittamiseen sopivista tiedotuskanavista sekä ehdottaa asiantuntijoita kuulemistilaisuuteen. Lisäksi tutkijat esittelivät foorumitoiminnan käynnistymistä kuvaavia seikkoja, kuten ilmoittautuneiden ja osallistuneiden määrän, foorumin tarkennetun kysymyksenasettelun sekä foorumin laatiman julkilausuman projektiryhmän jäsenille. Näiden ohella tutkijat sopivat projektiryhmän kanssa julkilausuman tiedottamisen yksityiskohdista.

Mikkelin kaupungin täysi-ikäisiä asukkaita haettiin foorumin osallistujiksi lehti-, verkko-

ja radioilmoittelulla sekä foorumista kertovalla esitteellä syyskuussa 2011. Tavoitteena oli saada kokoon kansalaispaneeli, joka muistuttaisi sosio-demografisesti sekä alueellisesti Mikkelin kaupungin asukkaita (vrt. Brown 2006). Erityisesti asuinpaikan oletettiin olevan yhteydessä osallistujan näkökulmaan keskustelun kohteena olevasta asiakysymyksestä eli lähidemokratiasta.

Ilmoittelun tuloksena 20 mikkeliäistä lopulta ilmoittautui foorumitoimintaan. Mikkelifoorumiin ilmoittautuneille lähetetyn kyselyn perusteella foorumiin ilmoittautuneet saivat tietoa foorumista ensisijaisesti lehti-ilmoitusten kautta (39 % vastaajista) mutta myös kaupungin verkkosivuilta (28 % vastaajista) ja suullisen tiedon kautta (22 % vastaajista). Ilmoittautuneille lähetettyyn kyselyyn vastanneet pitivät tärkeimpänä syynä osallistumiseensa sitä, että tapahtuma kiinnosti heitä kuntalaisvaikuttamisen muotona. Muita merkittävimpiä syitä olivat aiheen kiinnostavuus ja uuden tiedon saaminen siitä.

Osallistujille korvattiin matkakustannukset. Lisäksi he saivat osallistumisestaan ilmaislippuja kaupungin järjestämiin palveluihin. Mikkelifoorumin osallistumisesta tarjottu korvaus ei siis ollut taloudellisesti erityisen merkittävä. Monissa muissa deliberatiivisissa kansalaisfoorumeissa osallistujille on annettu suhteellisen tuntuvia taloudellisia korvauksia. Avoimeksi kysymyksiä jääkin, olisiko huomattavampi taloudellinen kannustin lisännyt osallistujien määrää tai vaikuttanut siihen, minkä tyyppisiä ihmisiä foorumiin olisi rekrytoitunut.

Ilmoittautuneista yksi perui osallistumisensa, ja kolme ilmoittautunutta ei osallistunut lainkaan. Näin ollen foorumityöskentelyyn osallistui lopulta 16 mikkeliäistä. Mikkelifoorumin osallistujat painottuivat alueellisesti keskustaajaman ulkopuolelle. Erityisesti Haukivuoren alue oli vahvasti edustettuna osallistujien joukossa. Foorumitoimintaan osallistui seitsemän henkilöä Haukivuorelta, neljä Mikkelin keskustaajaman alueelta sekä viisi muilta kaupunkialueilta. Keskustaajamassa asuvien osallistumisaktiivisuus oli siis muita alueita selkeästi vähäisempää, ainakin jos se suhteutetaan alueiden asukaslukuun.

Osallistujista neljä oli miehiä ja loput kaksitoista naisia. Ainoastaan yksi osallistuja oli iältään alle 30-vuotias, ja suurimmaksi osaksi osallistujat olivat 51 vuotta täyttäneitä tai vanhempia. 12 osallistujalla 16:sta oli vähintään opisto-

tasoinen tutkinto. Yrittäjinä tai yrittäjämäisesti toimivia oli viisi, samoin kuin eläkeläisiä. Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että foorumin osallistujat eivät muodostaneet kovinkaan hyvää ”pienoismallia” Mikkelin kaupungin asukkaista. Mikkelin väestörakenteen huomioon ottaen miehet, nuoret ja keskustaajaman asukkaat olivat jossain määrin aliedustettuja foorumitoiminnassa.

Neljään foorumikertaan, jotka toteutettiin neljänä iltana klo 17–20 marras- ja joulukuussa 2011, osallistui vaihdellen 9–14 henkilöä. Yksi ilmoittautunut osallistui vain sähköpostikommentoinnin kautta. Foorumitoimintaan osallistuneiden keskuudessa tehdyn kyselyn perusteella poissaolojen syinä olivat loma (2 vastaajaa), työ (1 vastaaja) ja jotkin muut erittelemättömät syyt (4 vastaajaa). Työskentelyaikataulu oli osallistujien tiedossa ilmoittautumisen yhteydessä. Ajankohtien valinnassa hyödynnettiin projektiryhmän jäsenten aiempia kokemuksia vastaavantyyppisten foorumien järjestämisestä Mikkelissä. Arki-iltoina toteutettavilla foorumeilla pyrittiin varmistamaan työikäisten henkilöiden mahdollisuus osallistua foorumityöskentelyyn.

Foorumin ensimmäinen työskentelykerta oli varattu osallistujien tutustumiseen, foorumin työskentelyohjeiden läpikäymiseen sekä foorumin kysymyksenasettelun tarkentamiseen. Tässä yhteydessä tutkijat toivat esille kysymyksenasettelun merkityksen julkilausuman sisällön muotoilun kannalta. Foorumiosallistujilla oli mahdollisuus määritellä keskustelun peruskysymys toisin, mutta osallistujat pitäytyivät annetussa kysymyksenasettelussa. Sen sijaan foorumiosallistujat täsmensivät yleistä kysymyksenasettelua tarkentavia alakysymyksiä, ja sitä kautta he laajensivat tarkastelunäkökulmaa lähidemokratian toimintamallien muotoilusta Mikkelissä. Yksityiskohtaisiksi tarkasteluteemoiksi foorumi määritteli seuraavat:

- aluejohtokuntien rooli ja tehtävät,
- järjestäytymisperiaate ja kokoonpano,
- suhde muihin kunnallisiin päätöksentekoelementteihin,
- aluejohtokuntien sisäinen päätöksenteko,
- aluejohtokunnan nimi ja
- aluejohtokunnan toimintatavat sekä niiden välinen yhteistyö.

Muistio foorumin ensimmäisestä työskentelykerrasta toimitettiin foorumin verkkosivulle kuntalaisten kommentoitavaksi. Kuntalaispalautetta foorumin täsmentämään kysymyksenasetteluun ei tullut. Lisäksi ensimmäisellä työskentelykerralla laadittiin etukäteiskysymyksiä asiantuntijoille toisen työskentelykerran asiantuntijakuulemista varten. Asiantuntijakuuleminen oli kaikille kuntalaisille avoin tilaisuus, ja siinä esiteltiin muissa Suomen kunnissa toteutettuja lähidemokratiamalleja sekä arvioitiin niiden toimivuutta. Asiantuntijoina kuultiin lähidemokratian tutkijoita, muiden kuntien luottamushenkilöitä ja viranhaltijoita, jotka kertoivat kokemuksistaan niissä sovelletuista lähidemokratiamalleista, sekä Mikkelin kaupungin viranhaltijaedustajaa. Lisäksi tilaisuudessa oli varattu kommenttipuheenvuorot kaupungissa toimivan yrittäjäjärjestön, alueella asuvien vapaa-ajanasukkaiden valtuuskunnan sekä foorumiosallistujien edustajille.

Kolmannella ja neljännellä työskentelykerralla foorumin osallistajat työstivät julkilausuman sisältöä vastaamalla aiemmin määriteltyihin kysymyksiin. Tutkijoiden tehtävänä oli helpottaa osallistujien työskentelyä toimimalla tilaisuuksien sihteereinä, ohjaamalla ajankäyttöä, johdattelemalla osallistajat vastaamaan kaikkiin asetettuihin kysymyksiin sekä valmistelemalla julkilausuman sisältö käytyjen keskustelujen pohjalta. Käytännössä tämä merkitsi kunkin työskentelykerran alussa asiakysymysten, työskentelytapojen ja aikataulun esittelyä. Osallistajat jaettiin ensimmäisellä ja kolmannella kerralla kahteen pienryhmään siten, että molemmissa pienryhmissä olivat mahdollisimman monipuolisesti edustettuina kaupungin eri maantieteelliset alueet sekä eri sosiodemografiset ryhmät. Pienryhmätyöskentelyn tulokset – ensimmäisellä kerralla foorumin kysymyksenasettelu ja kolmannella kerralla julkilausuman sisällön muotoilu – koottiin yhteen siten, että molempien ryhmien tuotokset heijastettiin videotykin avulla kaikkien nähtäville. Niiden pohjalta haettiin keskusteluratkaisuja mahdollisiin erilaisiin näkemyksiin sekä tunnistettiin selkeät kiistanalaiset kysymykset ja niihin tarjolla olevat vaihtoehtoiset ratkaisumallit. Tällä tavoin pyrittiin ohjaavan työskentelyn kautta varmistamaan esitettyjen eri näkökulmien inklusiivisuus sulkematta pois mitään tarjotuista ratkaisuvaihtoehdoista.

Kaikki tutkijoiden kirjoittama materiaali toimitettiin foorumiosallistujien kommentoitavaksi jokaisen työskentelykerran jälkeen. Tällä pyrittiin varmistamaan se, että julkilausuman sisältö vastasi foorumiosallistujien näkemyksiä ja tulkintoja. Myös avoimesti kiistanalaiset kysymykset tuotiin julkilausumassa selkeästi esille. Tutkijoiden ajankäyttöön sekä avoinna oleviin kysymyksiin kohdistaman huomion voi katsoa vaikuttaneen siihen, että työskentely oli tavoitteellista, julkilausumaan tähtäävää. Ilman tätä ohjausroolia foorumin keskustelu olisi todennäköisesti kiinnittynyt vain muutamiin valittuihin kysymyksiin, eikä määritellyn ajan puitteissa kaikkiin foorumin täsmentämiin kysymyksiin olisi saatu vastausta. Julkilausuman sisällön muotoilemisessa ja viimeistelyssä hyödynnettiin sähköpostityöskentelyä. Itse sisällön sanamuodosta foorumiosallistajat eivät äänestäneet, ehkä osin ajan puutteesta johtuen. Eriäviä mielipiteitä oli ennen kaikkea lähidemokratiaelinten maantieteellisestä määrittelystä sekä niiden jäsenen valintatavoista. Näistä kysymyksistä ei päästy yksimielisyyteen, vaikka erilaisia näkemyksiä pyrittiinkin sovittelemaan yhteen julkilausumaan muotoiltaessa.

Foorumin julkilausuma

Julkilausuman johdannossa korostettiin sitä, että foorumin kokoonpanosta johtuen julkilausuma heijastelee lähinnä reuna-alueiden asukkaiden näkökulmia, ennen kaikkea heidän tyytymättömyyttään nykyisiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Johdannossa painotettiin sitä näkökulmaa, että myös reuna-alueiden hyvinvointi on osa koko kaupungin hyvinvointia. Tätä päämäärää varten foorumi päätyi esittämään, että Mikkelin kaupungin reuna-alueille tarvittaisiin yhtenäiset aluetoimikunnat.

Toimikuntien järjestäytymisperiaatteesta ei saavutettu yksimielisyyttä, joten foorumi päätyi esittämään kahta vaihtoehtoista mallia, joista ensimmäinen perustuisi asutussuuntien mukaan ja toinen tiesuuntien mukaan. Keskustajaaman osalta aluetoimikunnan tarpeellisuutta tulisi julkilausuman mukaan selvittää vielä erikseen. Yhdessä aluetoimikunnassa tulisi olla 8–12 jäsentä alueen koosta riippuen. Jäsenet tulisi valita pääasiallisesti alueella vakinaisesti asuvista, ja esityksiä jäseniksi odotetaan erityisesti ky-

lätoimikunnilta, asukas yhdistyksiltä ja muilta yhdistyksiltä. Foorumi päätyi esittämään, että esityksen nimitettävistä jäsenistä tekee alueen avoin asukaskokous. Tosin kannatusta sai myös sellainen valintatapa, jossa puolueet ja yhdistykset nimeäisivät toimikunnan. Aluetoimikunnan toimikausi olisi valtuustokausi.

Julkilausumassa esitettiin, että toimikunnilla olisi jatkossakin käytössään viranhaltijasihteeri. Viranhaltijasihteerin vastuulla on tiedonkulku kaupungin päätöksenteosta alueille sekä toiseen suuntaan. Käsiteltävien asioiden mukaan toimikunta kutsuisi kuultavaksi viranhaltijoita sekä eri luottamuselinten edustajia. Julkilausumassa korostettiin sitä, että aluetoimikunnan tulisi olla hallinnollisesti sidottu kaupunkiorganisaatioon, jotta sillä on tosiasiallinen rooli päätöksenteossa.

Julkilausumassa aluetoimikunnan tehtäviksi määriteltiin viestintä, kehittäminen ja alueellinen edunvalvonta kaikissa niissä aluetta koskevissa kysymyksissä, jotka kuuluvat kaupungin päätösvaltaan. Aluetoimikunnan tehtäväksi katsottiinkin asukasmielipiteen kerääminen ja tiedonkulun varmistaminen, keskustelutilaisuuksien järjestäminen ja palautteen kerääminen. Kuulemisessa ja palautteen keräämisessä käytettäisiin eri toimintamalleja, kuten kyselyitä, asukasilloja ja teematilaisuuksia. Muutamina kertoina vuodessa toimikunnan kokous voidaan järjestää avoimena keskustelutilaisuutena, johon kaikki alueen asukkaat voivat osallistua ja johon kutsu julkaistaan lehdessä ja verkkosivuilla. Lisäksi korostettiin sitä, että aluetoimikuntien kokoonpanon ja pöytäkirjojen tulee olla julkisia.

Foorumi ehdotti, että aluetoimikunta laatisi toimintakausittain aluetta koskevan toiminta- ja kehittämissuunnitelman, jossa alueen tärkeimmät elinkelpoisuuden edellytykset ja kehittämiskohteet on yksilöity vuosittain. Tätä suunnitelmaa päivitetäisiin vuosittain. Julkilausumassa esitettiin myös, että toimikuntien päätöksentekovaltaa tulee lisätä niiden omalla alueella. Toimikunnille tulee delegoida päätöksenteko-, toimeenpano- ja budjettivaltaa lähinnä tekniseen toimialaan liittyvissä tehtävissä, ja niillä tulisi olla käytössään vuosittain määräraha pienten huoltotoimenpiteiden toteuttamiseen. Aluetoimikunnille tulisi myöntää myös vuosittainen määräraha, joista esimerkiksi

kylätoimikunnat voisivat hakea kohdeavustuksia. Lisäksi aluetoimikuntien toivottiin jatkosakin hoitavan koulujen johtokunnan tehtävät. Kaupunginvaltuuston tulee pyytää vuosittain raportti aluetoimikunnilta niiden toiminnasta.

Julkilausuman mukaan aluetoimikunnilla tulisi olla aktiivinen rooli suhteessa lautakuntiin ja kaupunginhallitukseen. Aluetoimikunnalla tulee olla oikeus tehdä aloitteita lautakunnille, joiden tulisi käsitellä aloitteet kolmen kuukauden kuluessa; lautakunnan tulisi tarvittaessa myös kuulla toimikunnan nimeämää edustajaa käsittelyn yhteydessä. Lautakuntien tulee myös pyytää lausunto aluetoimikunnilta niistä asioista, jotka koskevat kyseistä aluetta. Foorumi suositteli myös, että reuna-alueita koskeva strateginen suunnittelu tulee liittää kiinteäksi osaksi kaupunkitasoista strategista suunnittelua. Aluetoimikuntien tulisi tehdä strategista yhteistyötä, ja tätä tarkoituspäätöksen varten niiden tulisi kokoontua yhdessä vuosittain.

Mikkeli-foorumien muotoilema julkilausuma¹ julkistettiin tiedotustilaisuudessa tammi-kuussa 2012. Se toimitettiin sähköpostitse kaupunginvaltuuston ja -hallituksen sekä lautakuntien ja alue-elinten jäsenille. Lisäksi julkilausuma toimitettiin sähköpostitse johtavassa asemassa oleville kaupungin viranhaltijoille. Mikkelin kansalaisfoorumien julkilausuma valmistui ajankohtana, jolloin kyseisellä kaupunkiseudulla valmisteltiin kuntajakoselvitystä kuntien yhdistymisestä. Kuntajakoselvitys johti toukokuussa 2012 Mikkelin kaupungin sekä Ristiinan ja Suomenniemen kuntien yhdistämiseen. Kunnat yhdistyvät vuoden 2013 alusta alkaen. Valtioneuvosto hyväksyi yhdistymisen toukokuussa 2012.

Yhdistymissopimuksessa lähidemokratia-osioon on kirjattu aluejohtokunnat, joita perustetaan Mikkelin olemassa olevien elinten lisäksi Ristiinaan ja Suomenniemelle. Lisäksi kuntaliitoksen yhteydessä sovittiin, että kesäkuussa 2012 toimintansa käynnistäneelle yhdistymishallitukselle viedään aluejohtokuntien toiminnan kehittämistä koskeva ehdotus. Tämä ehdotus sisälsi aluejohtokuntien aseman vahvistamisen suhteessa uuden kunnan päätöksentekoon ja valmisteluun sekä aluejohtokuntien roolin vahvistamisen maaseudun kehittämistä koskevissa asioissa. Aluejohtokuntien tehtävät säilytettiin pääpiirteissään ennallaan, mutta niille kirjattiin

aloitteenteko-oikeus. Lisäksi aluejohtokunnat otetaan tiukemmin mukaan kaupungin päätöksenteon valmisteluun siten, että lausuntoja valmistelussa olevista asioista pyydetään aikaisempaa aktiivisemmin. Tavoitteena on lisäksi, että aluejohtokunnat voisivat toteuttaa lähiympäristöään koskevia pienehköjä parannustoita niille varatun määrärahan puitteissa. Tätä asiaa täsmennetään vuoden 2012 loppuun mennessä.

Julkilausuman mukaisia esityksiä elimen nimen muuttamisesta aluetoimikunniksi ja niiden järjestäytymisperiaatetta tiesuuntien mukaan tapahtuviksi ei hyväksytty Mikkelin kaupunginvaltuustossa. Valtuusto päätti jatkaa aluejohtokuntien toimikausia, ja samalla kuntaliitoksia käsittelevä yhdistymishallitus päätti perustaa kaksi uutta aluejohtokuntaa: Ristiinaan ja Suomenniemelle. Myös kylien neuvottelukunta jatkaa toistaiseksi.

Kaupungin viranhaltijan tulkinnan mukaan julkilausuma nosti lähidemokratian teemana kuntapolitiikan agendalle ja toimi Mikkelin kaupunkiorganisaation ”valttina” ja tukena viimeisimmissä kuntaliitosneuvotteluissa Ristiinan ja Suomenniemen kuntien kanssa.

MIKKELI-FOORUMIN ROOLI KYSELYTUTKIMUSTEN VALOSSA

Kyselyihin vastanneet

Seuraavassa tarkastellaan foorumiosallistujien sekä kuntapäätäjien näkemyksiä foorumitoiminnasta foorumin osallistujille ja päättäjille lähetettyjen kyselyjen tulosten valossa. Ennen foorumitoiminnan käynnistämistä foorumiosallistujille sekä Mikkelin kaupungin päätöksentekijöille toimitettiin ennakkokysely verkkokyselynä. Samojen kohderyhmien keskuudessa toteutettiin kysely myös foorumitoiminnan jälkeen, julkilausuman valmistuttua. Foorumiosallistujille suunnatussa jälkikyselyssä kysyttiin erityisesti mielipiteitä ja näkemyksiä itse foorumitoiminnasta. Päättäjäkyselyssä kyseltiin lähinnä mielipiteitä foorumin työstämisestä julkilausumasta. Lisäksi molemmilta kohderyhmiltä kysyttiin yleisemminkin, miten he suhtautuvat kansalaisfoorumien käyttöön päätöksenteossa ja sen valmistelussa.

Foorumiosallistujille suunnattuun jälkikyselyyn vastasi 11 osallistujaa (69 % osallistujista).

Sukupuoleltaan jälkikyselyyn vastanneet foorumiosallistajat edustivat enimmäkseen naisia (73 % osallistujista). Tämä tulos heijastelee foorumitoimintaan osallistuneiden sukupuolijakaumaa. Foorumikyselyyn vastanneiden iät vastasivat foorumitoimintaan aktiivisesti osallistuneiden ikäjakaumaa. Kaikki vastaajat olivat 40 vuotta tai sitä vanhempia. Suurin osa vastanneista oli yli 50-vuotiaita. Sekä vastaajien että vastaamattomien joukossa oli kaikkiin työskentelykertoihin tai vain yhteen tai muutamaan tapaamiskertaan osallistuneita. Kyselyyn vastanneiden ja vastaamattomien kesken ei siis ole osoitettavissa mitään selkeästi näitä eri ryhmiä erottelevia tekijöitä. Näin ollen on myös vaikea arvioida sitä, millainen vaikutus puuttuvilla vastauksilla olisi ollut kyselytuloksiin.

Julkilausuma jaettiin kaupungin päättäjille sähköpostitse vuoden 2012 tammikuun loppupuolella, ja muutama viikko julkilausuman jake-lun jälkeen samalla joukolla päättäjiä lähetettiin sähköpostikysely. Päättäjille suunnattu kysely toimitettiin yhteensä 178 johtavassa asemassa toimivalle viranhaltijalle sekä poliittisten päätöksentekijöiden (kaupunginvaltuusto ja -hallitus, lautakunnat, alue-elimet) jäsenelle. Tästä perusjoukosta 32 oli viranhaltijoita ja loput eli 146 luottamushenkilöitä. Päätöksentekijöille suunnattuun jälkikyselyyn vastasi 62 henkilöä (35 % kohderyhmästä). Päättäjäkyselyyn vastanneista 48 % oli naisia ja loput miehiä, ja kaikki ikäluokat alle 30-vuotiaista yli 70-vuotiaisiin olivat edustettuina. Vastaajissa suurin ryhmä oli iältään 60–69-vuotiaita. Kahdesta ikäluokasta, 40–49-vuotiaat sekä 50–59-vuotiaat, vastanneita oli lähestulkoon yhtä monta.

Päättäjäkyselyyn vastanneet edustivat alueellisesti ensisijaisesti Mikkelin entisen maalaiskunnan aluetta sekä keskustaaajamaa. Myös Anttolan ja Haukivuoren alueelta oli vastaajia, mutta etenkin Haukivuoren alueelta selkeästi vähemmän (8 %) kuin foorumiosallistujissa tai foorumiosallistujien jälkikyselyyn vastanneissa (45 %). Johtavien viranhaltijoiden osuus näyttää jääneen vastaajien joukossa pienemmäksi kuin heidän suhteellinen osuutensa koko kohderyhmässä. Vastaajilla oli mahdollisuus valita niin monta roolia kuin heillä kaupunkiorganisaatiossa vastaamishetkellä oli. Sen vuoksi tähän kysymykseen saatujen vastausten lukumäärä on suurempi kuin vastaajien (n=62) lukumäärä.

Taulukko 1. Päätäjäkyselyyn vastanneet asuinalueensa, ikänsä sekä asemansa mukaisesti.

Asuinalue Mikkelissä	Vastaajat (lkm)	Ikä	Vastaajat (lkm)	Asema kaupunki- organisaatiossa	Vastaukset (lkm)
Anttola	7	Alle 30 vuotta	1	Kaupunginvaltuuston jäsen	21
Haukivuori	5	30–39 vuotta	7	Kaupunginhallituksen jäsen	4
Entinen Mikkelin maalaiskunta	29	40–49 vuotta	14	Lautakunnan jäsen	29
Mikkelin keskustaajama	20	50–59 vuotta	10	Aluejohtokunnan/kylien neuvottelukunnan jäsen	20
Muu alue, mikä?	1	60–69 vuotta	25	Kaupungin johtavassa asemassa oleva viranhaltija	7
		70 vuotta tai vanhempi	5		
Yhteensä	62		62		

Kyselyyn vastanneista foorumiosallistujista melkein puolet katsoi, etteivät he ole lähellä mitään puoluetta. Päätäjäkyselyyn vastanneiden keskuudessa puoluepoliittinen sitoutuneisuus oli huomattavasti suurempaa, mikä on varsin ymmärrettävää nykyisen vallitsevan poliittisen järjestelmän vuoksi. Yksittäisenä merkittävimpänä poliittisena ryhmänä tuli vastaajien keskuudessa esille Suomen Keskusta. Päätöksentekijöiden vastaajaryhmässä puoluepoliittisesti sitoutumattomat olivat toisaalta aluejohtokuntien tai kylien neuvottelukunnan jäseniä ja toisaalta johtavassa asemassa olevia viranhaltijoita. Molemmissa ryhmissä puoluepoliittisesti sitoutumattomia oli lukumääräisesti yhtä paljon.

Kyselyyn vastanneista foorumiosallistujista peräti kolme katsoi olevansa lähellä Perussuomalaisia. Perussuomalaisten osuus oli melko suuri foorumiosallistujien keskuudessa, ainakin verrattuna päätöksentekijöiden vastaajaryhmään. Perussuomalaisten aseman vahvistuminen suomalaisessa poliittisessä kentässä ajoittui vuoden 2011 eduskuntavaaleihin, kun taas foorumia edeltäneet kunnallisvaalit oli järjestetty vuoden 2008 lokakuussa. Näissä kunnallisvaaleissa Kokoomuksella, Keskustalla ja Sosialidemokraattisella Puolueella oli vielä keskeinen suurpuolueen asema. Tämä puoluepoliittisessa kentässä tapahtunut muutos heijastuu osin myös Mikkelin-foorumin kokoonpanossa. (Taulukko 2.)

Osallistujien ja päättäjien arviot Mikkeli-foorumista

Sekä päättäjäsessa olevilta että foorumi-toimintaan osallistuneilta henkilöiltä tiedusteltiin foorumin jälkeen heidän näkemyksiään Mikkeli-foorumista sekä yleisemmin tällaisten kansalaisfoorumien hyödyntämisestä osana kunnallista päätöksentekoa. Kysymyksissä oli sekä väittämiä että valmiita vastausvaihtoehtoja, joista vastaajan tuli valita omaa näkemystään lähinnä oleva vaihtoehto. Väittämiä vastaajien tuli arvioida sen mukaisesti, miten vastaaja koki olevansa yksittäisen väittämän kanssa samaa tai eri mieltä. Arviointi tuli tehdä asteikolla 1–5. Mitä korkeampi keskiarvo väittämällä on, sitä enemmän vastaajat olivat keskimäärin väittämän kanssa samaa mieltä.

Mikkeli-foorumin osallistajat arvioivat foorumikokemusta melko positiivisesti (taulukko 3). Erityisesti osallistujat pitivät foorumitoiminnassa tärkeänä sen osana toteutettua asiantuntijakuulemista. Julkilauseman sinällään katsottiin kuvastavan melko hyvin foorumin jäsenten näkemyksiä. Myös parhaiden ideoiden nähtiin seuloituneen keskustelussa esille, mikä sinällään on deliberatiivisen demokratian ilmentymä. Vastausten perusteella voisi arvioida, että osallistujien omat ajatukset pääsivät suhteellisen hyvin esille ryhmätyöskentelyssä ja että keskusteluissa kunnioitettiin ja kuunneltiin toisten mielipiteitä. Tosin melko yleisesti myös

Taulukko 2. Kyselyihin vastanneiden puoluepoliittinen sitoutuminen.

	Foorumiosallistujat		Päätöksentekijät	
	Lukumäärä	Osuus	Lukumäärä	Osuus
Kansallinen Kokoomus (KOK)	1	9 %	12	19 %
Suomen Sosialidemokraattinen Puolue (SDP)	1	9 %	13	21 %
Perussuomalaiset (PS)	3	27 %	1	2 %
Suomen Keskusta (KESK)	0		21	34 %
Vasemmistoliitto (VAS)	0		0	
Vihreä Liitto (VIHR)	0		5	8 %
Ruotsalainen Kansanpuolue (RKP)	0		0	
Suomen Kristillisdemokraatit (KD)	0		2	3 %
Jokin muu puolue, mikä?	1	9 %	0	
En katso olevani lähellä mitään poliittista puoluetta	5	46 %	8	13 %
Yhteensä	11	100 %	62	100 %

Taulukko 3. Foorumiosallistujien arviot foorumikokemuksestaan (n=11).

Väittäjä	Keskiarvo
Asiantuntijakuulemisesta oli hyötyä.	4,82
Julkilausuma kuvasti hyvin foorumin jäsenten näkemyksiä.	4,64
Keskusteluissa parhaat ideat seuloutuivat julkilausumaan.	4,45
Sain tuotua omat ajatukseni hyvin esille ryhmässäni.	4,27
Valmiuteni osallistua poliittiseen tai kansalaistoimintaan kasvoi Mikkeli-Foorumin aikana.	4,18
Kuntien hallintoa ja päätöksentekoa koskevat tietoni lisääntyivät Mikkeli-Foorumin aikana.	4,09
Keskusteluissa kunnioitettiin ja kuunneltiin toisten mielipiteitä.	4,00
Keskusteluissa sivuutettiin joitakin tärkeitä ajatuksia.	3,45
Mikkelin kaupunki suhtautui foorumitoimintaan riittävän myönteisesti.	3,18
Julkilausumalla tulee olemaan vaikutuksia Mikkelin lähidemokratiamalleista päätettäessä.	3,09
Jotkut näkemykset olivat liian voimakkaasti esillä keskusteluissa.	2,73

arvioitiin, että jotkut käsitykset dominoivat liikaa keskustelua.

Lisäksi osallistujat arvioivat poliittisten tai kansalaistoimintavalmiuksiensa kasvaneen työskentelyn aikana, mikä voidaan tulkita deliberatiokokeilun voimaannuttamisvaikutukseksi. Foorumityöskentely pääasiallisesti lisäsi osallistuneiden tietoa kuntien hallinnosta ja päätöksenteosta. Mikkelin kaupungin suhtautumisessa foorumityöskentelyyn nähtiin olevan toivomisen varaa. Lisäksi osallistujakyselyyn vastanneet suhtautuivat epäilevästi julkilausu-

man vaikuttavuuteen Mikkelin kaupungin lähidemokratiamalleista päätettäessä.

Päätöksentekijöille suunnatussa kyselyssä tiedusteltiin luottamushenkilöiden ja johtavien viranhaltijoiden näkemyksiä Mikkeli-foorumin tuottaman julkilausuman hyödyllisyydestä. Reilu kymmenesosa vastaajista katsoi, että julkilausuma olisi ollut sellaisenaan toteuttamiskelpoinen. Yli kaksi kolmesta näki, että julkilausumassa on hyödynnettävissä olevia ehdotuksia. Yksikään julkilausumaan perehtynyt ei katsonut, ettei se olisi lainkaan hyödynnettävissä (taulukko 4).

Taulukko 4. Päätöksentekijöiden näkemyksiä julkilausuman hyödyllisyydestä (n=60).

	Julkilausuman hyödyllisyys	
	Vastaajien lukumäärä	Osuus
Julkilausuma on sellaisenaan toteuttamiskelpoinen.	8	13 %
Julkilausumassa on hyödynnettävissä olevia ehdotuksia.	41	68 %
Julkilausumassa ei ole toteuttamiskelpoisia ehdotuksia.	0	
En ole saanut julkilausumaa.	1	2 %
En ole perehtynyt julkilausumaan.	10	17 %
Yhteensä	60	100 %

Taulukko 5. Päätöksentekijöiden näkemyksiä foorumitoiminnasta, sen hyödyllisyydestä ja roolista kaupungin päätöksenteossa.

Väittäjä	Vastaajien lukumäärä	Keskiarvo
Kuntalaisille tarjottu mahdollisuus mielipiteiden esille tuomiseen oli sinällään tärkeää.	58	4,41
Mielipiteiden ilmaiseminen julkilausuman muodossa oli hyödyllistä.	59	4,08
Foorumityöskentely toi esiin ideoita tai aloitteita, joita ei olisi tullut esille tavanomaisessa virkamiesvalmistelussa.	58	3,81
Julkilausumaan johtava foorumityöskentely sitouttaa kuntalaisia mahdollisiin uudistuksiin mielekkäällä tavalla.	58	3,81
Kaupunginhallituksen ja -valtuuston tulisi noudattaa julkilausuman ehdotuksia.	58	3,78
Julkilausumassa ovat edustettuina tasapuolisesti eri näkökulmat.	56	3,43
Julkilausuman käsittely hidastaa Mikkelin aluejohtokuntamallia koskevien päätösten tekoa.	58	2,69

Kysymykseen siitä, onko julkilausuman ehdotuksilla uutuusarvoa, vastasi 51 päättäjää. Kysymykseen vastanneista 46 henkilöä (90 %) katsoi, että julkilausuman ehdotuksilla oli runsaasti tai jonkin verran uutuusarvoa; 13 vastaajan (28 %) mielestä julkilausumassa oli runsaasti uusia ideoita ja 33 vastaajan (72 %) mielestä siinä oli jonkin verran uusia ideoita. Viiden vastaajan (10 %) mielestä julkilausumassa ei ollut juurikaan uusia ideoita.

Jälkikyselyn vastauksista ilmenee, että päätöksentekijät painottivat Mikkeli-foorumin osalta mielipiteen ilmaisemisen mahdollisuutta sekä julkilausuman hyödyllisyyttä. Foorumikokeilun ei katsottu hidastaneen kaupungin päätöksentekoa lähidemokratiamalleista. Foorumityöskentelyn sitouttavaan merkitykseen sekä julkilausuman sitovuuteen luottamuselin-

ten toiminnassa suhtauduttiin kriittisemmin. (Taulukko 5.)

Tarkasteltaessa vastaajien näkemyksiä kansalaisfoorumien hyödyntämisestä yleisemminkin osana kunnallista päätöksentekoa ja päätöksenteon valmistelua Mikkelin kaupungin päättäjien ja foorumin osallistujien näkemykset noudattelivat pitkälti toisiaan. Kaikki vastaajat pitivät tärkeänä sitä, että toteutetun Mikkeli-foorumin kaltaisia kuntalaisten osallistumisen mahdollistavia foorumeja tulee jatkossakin hyödyntää Mikkelisä (taulukko 6). Vastaajien mielestä tällaisten foorumien tulee tukea Mikkelin kaupungin päätöksenteon valmistelua ja niitä tulee järjestelmällisesti hyödyntää osana Mikkelin kaupungin päätöksenteon valmistelua. Päättäjät suhtautuivat jossain määrin osallistujia kriittisemmin siihen ajatukseen, että tällaiset fooru-

Taulukko 6. Foorumiosallistujien ja päätöksentekijöiden näkemyksiä foorumitoiminnasta yleensä.

Väittämä		Vastaajien lukumäärä	Keskiarvo
Vastaavanlaisia kuntalaisten osallistumisen mahdollistavia foorumeja tulee jatkossakin hyödyntää Mikkelissä.	<i>Päättäjät</i>	59	4,29
	Osallistujat	11	4,73
Foorumeissa tulee keskittyä kerrallaan yhden asian tai teeman käsittelyyn.	<i>Päättäjät</i>	58	3,78
	Osallistujat	11	3,73
Foorumeissa tulee laaja-alaisesti tarkastella kuntalaisia koskettavia asioita.	<i>Päättäjät</i>	57	3,72
	Osallistujat	11	3,73
Tällaisten foorumien tulee tukea Mikkelin kaupungin päätöksenteon valmistelua.	<i>Päättäjät</i>	59	4,20
	Osallistujat	11	4,73
Tällaisia foorumeja tulee järjestelmällisesti hyödyntää osana Mikkelin kaupungin päätöksenteon valmistelua.	<i>Päättäjät</i>	58	4,07
	Osallistujat	11	4,82
Tällaisten foorumien tulisi voida tehdä Mikkelin kaupunkia sitovia päätöksiä.	<i>Päättäjät</i>	59	2,53
	Osallistujat	11	3,91

mit voisivat tehdä Mikkelin kaupunkia sitovia päätöksiä.

Lisäksi jälkikyselyyn vastanneet foorumin osallistujat arvioivat, että he voisivat jatkossakin osallistua vastaavanlaiseen foorumitoimintaan (ka=4,45). Päätöksentekijät eivät olleet sitä mieltä, että tämänkaltaiset foorumit hidastavat päätöksentekoa ja sen valmistelua (ka=1,98) tai että niiden toteuttamisesta aiheutuu tarpeettomia kustannuksia (ka=1,93).

KESKUSTELUA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Mikkeli-foorumin toteutus seurasi paljolti tyyppillistä kaavaa, jolla deliberatiivisia kansalaisfoorumeita on järjestetty. Taustalla on virkamiesvalmistelussa määritetty ongelma, johon toivotaan rakentavaa kansalaisnäkökulmaa (Parkinson 2004). Tässä suhteessa Mikkeli-foorumi näyttäisi onnistuneen melko hyvin, sillä sen julkilausumassa esitettiin melko konkreettisia keinoja siitä, miten lähidemokratiaa voidaan kehittää Mikkelin eri osissa. Tämä tukee sitä pragmatistista näkemystä, että deliberatiivisilla kansalaisfoorumeilla voi olla hyvinkin rakentava rooli päätöksenteossa.

Mikkeli-foorumi kokosi kuntalaisia poliitisten puolueiden ulkopuolelta pohtimaan lähidemokratian toteuttamista Mikkelissä. Se antoi kuntalaisille uudenlaisen, puoluepoliittisesta

organisoinnista poikkeavan vaikuttamiskanavan, jota myös hyödynnettiin. Yksittäisiin asiakysymyksiin keskittyvien kansalaisvaikuttamisen keinojen voidaan tämän tapausesimerkin valossa katsoa vahvistavan demokraattisen osallistumisen muotoja edustuksellisen demokratian rinnalla. Mikkeli-foorumi avasi vaikuttamiskanavan niille, jotka ovat kiinnostuneita kansalaisten paikallisvaikuttamisen muotojen ja elinympäristönsäkin kehittämistä. Tämä näkökohta tuli vahvasti esille myös itse julkilausumassa, kun määriteltiin sitä, miten lähidemokratiaelimen jäsenet valittaisiin.

Huolimatta kansalaisfoorumin kysymyksenasettelun jokseenkin abstraktista luonteesta, julkilausuman sisältö itsessään oli hyvin konkreettinen. Tässä apuna voidaan nähdä toimineen kansalaisfoorumia valmistelleen projektiryhmän määrittämät ja foorumin itsensä täsmentämät alakysymykset, joiden avulla haettiin konkreettisia toimenpidetasoisia ehdotuksia. Foorumin ohjaajina toimineet tutkijat myös painottivat määriteltyjen kysymysten merkitystä julkilausuman ja siinä olevien ratkaisuehdotusten tuottamisessa.

Mikkeli-foorumin osallistujajoukko painottui selvästi kaupungin reuna-alueille, eivätkä keskustajaman asukkaat olleet samalla tavalla aktiivisia osallistujia. Tämä varmaankin heijastelee Mikkelisiin liitettyjen alueiden asukkaiden

tytymättömyyttä ja sitä, että lähidemokratian kehittäminen vaikuttaa selkeimmin juuri reuna-alueiden asukkaiden elämään. Foorumin julkilausuma osoittaa, että osallistujat olivat tietoisia siitä, että keskustajaaman näkökulmat eivät olleet edustettuina foorumitoiminnassa. Julkilausumassa esitettiin, että keskustajaaman lähidemokratia vaatii erillisen selvitystyön.

Reuna-alueiden asukkaiden aktiivisuus vaikutti selvästi foorumityöskentelyn dynamiikkaan. Osalla foorumin osallistujista oli voimakkaita kantoja lähidemokratian toteuttamiseen, ja tästä johtuen deliberaatio oli toisinaan Fungin termien ”kuumaa”. Lisäksi foorumiosallistujat olivat lähtökohtaisesti melko samanmielisiä, ainakin mitä tulee lähidemokratiaelimen tarpeellisuuteen. Samanmielisyys saattoi edesauttaa konkreettisten toimintaehdotusten aikaansaamista, koska perustavanlaatuisista kysymyksistä ei tarvinnut keskustella. Samanmielisten deliberaation eli niin sanotun enklaavideliberaation on toisaalta pelätty johtavan mielipiteiden polarisaatioon (Sunstein 2009), mutta toisaalta sen on ajateltu myös edesauttavan erityisesti heikoimmissa asemassa olevien intressien artikulaatiota sekä uusia poliittisia avauksia (Karpowitz ym. 2009). Mikkeli-foorumi ja sen tuottama sangen konkreettinen julkilausuma näyttäisivätkin tukevan sitä käsitystä, että enklaavideliberaatiolla voi olla tärkeä rooli demokraattisessa järjestelmässä. On huomattava, että Mikkeli-foorumissa päädyttiin enklaavideliberaatioon pitkälti alkuperäisten tarkoituksien vastaisesti, koska tavoitteena oli muodostaa kaikkia mikkeliläisiä edustava ”pienoismalli”.

Mikkeli-foorumi osoittaa myös, että deliberaatioprosessit voivat tehdä läpinäkyviksi sekä yhteisesti jaetut näkökulmat, tässä tapauksessa lähidemokratiaelinten tarpeellisuuden, että niiden toteuttamista koskevat erilaiset intressit ja näkemykset. Näin ollen Mikkeli-foorumissa näytti toteutuneen Sandersin (1997, 371–372) kuvaama testimoniaalinen malli. Tässä mallissa painotetaan sitä, että konsensuksen sijaan demokraattisessa keskustelussa pitäisi pyrkiä siihen, että erilaiset intressit ja pyrkimykset tulevat artikuloituiksi ja tunnustetuiksi. Julkilausumaan jääneet vaihtoehdot ratkaisutavat aluetoimikuntien järjestäytymisperiaatteesta ja valintavasta toivat esille ja tekivät läpinäkyviksi osallistujien erilaiset näkemykset näistä kysymyksistä.

Puoluelähtöistä valintatapaa painottavissa näkökulmissa korostettiin lähidemokratiaelimen kytkentää perinteiseen edustukselliseen demokratiaan. Tälle vaihtoehdosta valintatapaa edustaneet puolestaan korostivat puoluepolitiikan ulkopuolisia mahdollisuuksia kuntalaisosallistumiseen ja kuntalaisvaikuttamiseen. Ratkaisun saavuttaminen avoimeksi jääneissä kohdissa olisi vaatinut äänestämistä.

Mikkeli-foorumin julkilausuman vastaanotto päättäjien keskuudessa näyttää kyselyjen valossa melko myönteiseltä. Tosin päättäjäkyselyn vastausprosentti on melko alhainen, ja vastaajina ovat todennäköisimmin sellaiset päättäjät, joilla oli muutenkin kiinnostusta foorumitoimintaan. Mikkeli-foorumien kokemukset saattoivat myös vaikuttaa siihen, että kaupungin päättäjillä saattoi olla positiivinen ennakkokäsitys kuntalaisten osallistumisesta. Tämäntyyppinen Mikkeli-foorumi jäi kuitenkin näillä näkymin ainutkertaiseksi tapahtumaksi, vaikka kyselyjen perusteella sekä päättäjät että ennen kaikkea foorumin osallistujat kannattivat foorumien järjestelmällisempää hyödyntämistä.

Valtuuston ja kuntaliitosta valmistelleen yhdistymishallituksen päätöksenteossa tulevaisuuden lähidemokratiamalleista hyödynnettiin hyvin pitkälle vanhoja, Mikkeli-foorumissa jo aiemmin hyödynnettyjä toimintamalleja; elinten nimet ja niiden järjestäytymisperiaate säilyivät ennallaan. Lähidemokratiaelinten painoarvon kasvattaminen uuden kunnan päätöksenteossa ja sen valmistelussa sekä maaseudun kehittämisessä tulivat huomioon otetuiksi jatkovalmistelun yhteydessä, vaikka yksityiskohtaisia päätöksiä näistä ei syksyyn 2012 mennessä ole tehty. Foorumityöskentelyn vauhdittamana lähidemokratianäkökulma toimi kuitenkin kuntaliitosneuvotteluissa Mikkelin kaupungin neuvotteluvalttina.

Kuten useimmissa muissakin tapauksissa, joissa deliberatiivisia kansalaisfoorumeita on käytetty päätöksenteon tukena, Mikkelin kaupungin päättäjät eivät etukäteen sitoutuneet reagoimaan Mikkeli-foorumin julkilausumaan. Julkilausuman vaikutukset riippuivat siis pitkälti siitä, missä määrin foorumin organisoimista edesauttaneet virkamiehet halusivat tuoda foorumin näkemyksiä esille. Tässä yksittäisessä tapauksessa foorumitoiminnan käynnistämisen

jälkeen alkaneet kuntaliitosneuvottelut loivat viranhaltijoiden ja poliittisten päätöksentekijöiden kannalta tilanteen, jossa foorumin esille nostamaa lähidemokratiakeskustelua ja julkilausuman konkreettisia ehdotuksia haluttiin hyödyntää.

Tämänkaltaiset tilanteet, joissa foorumien rooli päätöksenteon valmistelussa ei ole selkeä jo niiden toiminnan käynnistyessä, eivät luonnollisestikaan ole kannustavia foorumin osallistujille. Tätä heijastelee myös osallistujakyselyssä esiin tulleet näkemykset kaupungin vähäisestä sitoutumisesta foorumityöskentelyyn. Jatkossa olisikin syytä kiinnittää huomiota siihen, että jo ennen foorumien toiminnan käynnistämistä päätöksentekijöiden tulisi olla riittävästi informoituja ja että heidän tulisi sitoutua julkilausuman käsittelyyn. Lisäksi kansalaisfoorumitoimintaan tulisi sisältyä järjestelmällinen vuoropuhelu foorumeiden ja muodollisten päätöksentekijöiden kesken.

Vaikka demokratiateoriassa on tapahtunut ”deliberatiivinen käänne” 1990-luvulta alkaen, demokratiakäytännöissä ei vastaavaa käännettä ole selkeästi tunnistettavissa. Viimeaikaiset deliberatiivisen demokratian kokeilut sekä julkisen hallinnon piirissä tapahtuva vaihtoehtoisia demokratiamuotoja koskeva keskustelu luovat kuitenkin pohjaa myös demokratiakäytäntöjen laajentumiselle Suomessa. Tutkimuslaitosten rinnalla muun muassa kaupungit, kuten Jyväskylä, ovat alkaneet systemaattisemmin hyödyntää uudentyyppisiä kansalaisosallistumisen muotoja. Vaikka Suomessa on viitteitä demokratiakokeilujen lisääntymisestä, mistään merkittävästä käännteestä demokratiakäytäntöjen osalta julkisessa päätöksenteossa ei tässä yhteydessä voi kuitenkaan vielä puhua.

Tämän tapaustutkimuksen valossa on edelleen kiistanalaista, voisivatko deliberatiiviset kansalaisfoorumit tehdä esimerkiksi kuntaa sitovia päätöksiä. Sitovissa kansalaisfoorumeissa tulisi varmaankin pyrkiä ainakin parempaan edustavuuteen kuin mihin tässä artikkelissa kuvatussa Mikkeli-foorumissa päästiin. Kuten aiemmat tutkimukset osoittavat, kansalaisfoorumien tuottamien ehdotusten vaikutus on usein hyvin sattumanvaraista. Mikkelin tapauksessa kuntaliitosneuvottelut loivat tilanteen, jossa foorumin tuottaman julkilausuman konkreettiset ehdotukset saivat painoarvoa päätöksenteossa.

Jotta kansalaisfoorumitoiminta vakiintuisi yhdeksi demokraattisen osallistumisen muodoksi, edellyttäisi se ylhäältä alas johdettujen prosessien rinnalle kansalaisten aloitteisiin pohjautuvia foorumeita. Tämän lisäksi niiden asemaa tulisi selkeyttää sekä niiden käytön prosesseja täsmentää suhteessa edustuksellisiin demokratiaelimiin. Kuntalaissa on jo nykyisellään tarjottu monenlaisia mahdollisuuksia kuntalaisten osallistumiseen ja kuulemiseen, mutta niiden käyttöä kuntatasoisissa päätöksenteossa ja sen valmistelussa voisi selkiyttää kuntatasoisissa hallinto- ja johtosäännöissä. Paikallistason ratkaisujen lisäksi lainsäädännöllä voitaisiin luoda edellytyksiä kansalaisfoorumien käytön vakiinnuttamiseen. Ennen kaikkea kansalaisfoorumien menettelytapoja sekä niiden roolia päätöksenteossa tulisi täsmentää.

VIITE

¹ Julkilausuma on nähtävillä Mikkeli-foorumien verkkosivulla http://www.minunmikkeli.fi/wp-content/uploads/2012/01/Mikkeli-Foorumin-julkilausuma_23012012.pdf.

LÄHTEET

- Andersen, Vibeke Norman & Hansen, Kasper M. (2007). How deliberation makes better citizens: The Danish deliberative poll on the euro. *European Journal of Political Research*, 46(4), 531–556.
- Brown, Mark B. (2006). Survey article: Citizen panels and the concept of representation. *The Journal of Political Philosophy*, 14(2), 203–225.
- Crosby, Ned (1995). Citizens juries: One solution for difficult environmental questions. In Renn, Ortwin & Webles, Thomas & Wiedemann, Peter (Eds.), *Fairness and competence in citizen participation* (pp. 157–714). Dordrecht: Kluwer.
- Dahl, Robert A. (1989). *Democracy and its critics*. New Haven, CT and London: Yale University Press.
- Dalton, Russell J. (2004). *Democratic challenges. Democratic choices*. Oxford: Oxford University Press.
- Dryzek, John S. (2000). *Deliberative democracy and beyond. Liberals, critics, contestations*. Oxford: Oxford University Press.
- Fishkin, James S. (2003). Consulting the public through deliberative polling. *Journal of Policy Analysis and Management*, 22(1), 128–133.
- Fung, Archon (2003). Survey article: Recipes for public spheres: Eight institutional design choices and their consequences. *The Journal of Political Philosophy*, 11(3), 338–367.
- Fung, Archon & Wright, Erik Olin (2001). Deepening democracy: Innovations in empowered participatory governance. *Politics & Society*, 29(1), 5–41.
- Goodin, Robert E. & Dryzek, John S. (2006). Deliberative impacts: The macro-political uptake of mini-publics. *Politics and Society*, 34(2), 219–244.
- Grönlund, Kimmo & Setälä, Maija & Herne, Kaisa (2010). Deliberation and civic virtue – lessons from a citizen deliberation experiment. *European Political Science Review*, 2(1), 95–117.
- Gutmann, Amy & Thompson, Dennis (2004). *Why deliberative democracy?* Princeton: Princeton University Press.
- Hendriks, Carolyn (2006). When the forum meets interest politics: Strategic uses of public deliberation. *Politics and Society*, 34(4), 571–604.
- Himmelroos, Staffan (2012). *Det demokratiska samtalet. En studie av deliberativ demokrati i ett medborgarforum*. Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Joss, Simon (1998). Danish consensus conferences as a model of participatory technology assessment: An impact study of consensus conference on Danish Parliament and Danish public debate. *Science and Public Policy*, 25(1), 2–22.
- Karpowitz, Christopher F. & Raphael, Chad & Hammond, Allen S. (2009). Deliberative democracy and inequality two cheers for enclave deliberation among the disempowered. *Politics & Society*, 37(4), 576–615.
- Kuntalaisten kansalaisraatiraportti (2012). Kohti yhteistä ymmärrystä – kuntalaisten kansalaisraatikokeilut Jyväskylässä. Jyväskylän kaupunki.
- Luskin, Robert C. & Fishkin, James S. & Jowell, Roger (2002). Considered opinions: Deliberative polling in Britain. *British Journal of Political Science*, 32(3), 455–487.
- McLaverty, Peter (2009). Is deliberative democracy the answer to representative democracy's problems. A consideration of the UK government's programme of citizens' juries. *Representation*, 45(4), 379–389.
- Mendelberg, Tali & Karpowitz, Christopher (2007). How people deliberate about justice: Groups, gender, and decision rules. In Shawn Rosenberg (Ed.), *Deliberation, participation and democracy* (pp. 101–129). Basingstoke: Palgrave.
- Parkinson, John (2004). Why deliberate? The encounter between deliberation and new public managers. *Public Administration*, 82(2), 377–395.
- Pateman, Carole (2012). Participatory democracy revisited. *Perspectives on Politics*, 10(1), 7–19.
- Raisio, Harri & Ollila, Seija (2011). Pienryhmäkeskustelut nuorten kansalaisraadissa. Teoksessa Mäntylä, Niina (toim.), *Lapset ja nuoret yhteiskunnan toimijoina* (s. 106–121). Vaasa: Vaasan yliopistopaino.
- Sanders, Lynn M. (1997). Against deliberation. *Political Theory*, 25(3), 347–376.
- Smith, Graham (2009). *Democratic innovations. Designing institutions for citizen participation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sunstein, Cass R. (2009). *Going to extremes. How like minds unite and divide*. Oxford: Oxford University Press.
- Wakeford, Tom (2002). Citizens juries: A radical alternative for social research. *Social Research Update* 37, 1–5. University of Surrey, Department of Sociology.
- Warren, Mark E. & Pearse, Hilary (2008). *Designing deliberative democracy. The British Columbia citizens' assembly*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Young, Iris Marion (2000). *Inclusion and democracy*. Oxford: Oxford University Press.